

چرخه دلار (یوترن U-Turn)

بعد از جنگ جهانی دوم و فروپاشی نظام برتون وودز^۱، دلار آمریکا به ارز رایج جهانی در تجارت بین کشورها تبدیل و آمریکا دارای یک مسئولیت بین‌المللی در قبال دلار شد. از همین رو وابستگی تجارت و اقتصاد بین‌الملل به نظام بانکی آمریکا افزایش یافت و زمینه تحریم‌های بانکی آمریکا به عنوان ابزاری برای سیاست خارجی و امنیت ملی فراهم شد. هرگونه استفاده از دلار در نظام بانکی در هر کجای جهان نیازمند اخذ مجوز لازم از نظام بانکی آمریکاست.

در سال ۱۹۹۵، کلینتون رئیس‌جمهور وقت آمریکا بر اساس قانون اختیارات اقتصادی در شرایط اضطراری بین‌المللی^۲ (IEEPA) و فرمان اجرایی ۱۲۹۵۹، ارائه خدمات بانکی از سوی بانک‌های آمریکایی به بانک‌های ایرانی را ممنوع اعلام کرد و دیگر امکان گشایش حساب و برقراری روابط کارگزاری نبود.

در سال ۲۰۰۶ وزارت خزانهداری آمریکا بانک صادرات را به اتهام انتقال پول به حزب الله لبنان از استفاده از خدمات بانکی آمریکایی محروم کرد. براساس فرامین اجرایی رئیس‌جمهور آمریکا از سال ۲۰۰۶ به بعد بسیاری از بانک‌های ایران نظیر بانک ملی، ملت، صادرات و سپه به اتهام ارتباط با برنامه هسته‌ای ایران (فرمان ۱۳۳۸۲) یا حمایت از تروریسم بین‌الملل (فرمان ۱۳۲۲۴) تحریم و با تصویب قانون جامع تحریم‌ها، پاسخگویی و منع سرمایه‌گذاری (سیسادا)^۳ مشمول تحریم ثانویه نیز شدند.

تا قبل از سال ۲۰۰۸ علیرغم تحریم‌های اعمال شده آمریکا علیه ایران، بانک‌های آمریکایی می‌توانستند تراکنش‌های غیر مستقیم دلاری از سوی بانک‌های ایرانی را انجام دهند. در این وضعیت بدون اینکه پول در حوزه قضایی آمریکا باقی بماند فقط به اصطلاح، بانک مرکزی این کشور را لمس و به بانک مقصد منتقل می‌شد. این اختیار با عنوان تراکنش‌های دوربرگردان یا یوترن (U-Turn) شناخته می‌شد. وجود یوترن در چرخه‌ی مبادلات مالی ایران با کشورهای خریدار نفت باعث می‌شد که ایران بتواند پول نفت صادراتی را طی فرآیندی به دلار از بانک‌های اروپایی و... بگیرد.

بانک‌های ایرانی بدون داشتن ارتباط مستقیم با سیستم بانکی آمریکا و با استفاده از بانک‌های دیگر از خدمات دلاری بهره می‌بردند. بر همین اساس ایران می‌توانست مهم‌ترین تجارت خارجی خود یعنی فروش نفت خام خود را با استفاده از دلار انجام دهد و همچنین در طرف دیگر در واردات هم از ارز دلار استفاده کند. این مجوز استفاده از دلار با استفاده از چرخه دلار را بر اساس مقرراتی تحت عنوان "مقررات تراکنش‌های مالی ایرانی"^۴ به ایران می‌داد.

^۱ Bretton Woods system – 1944-1971

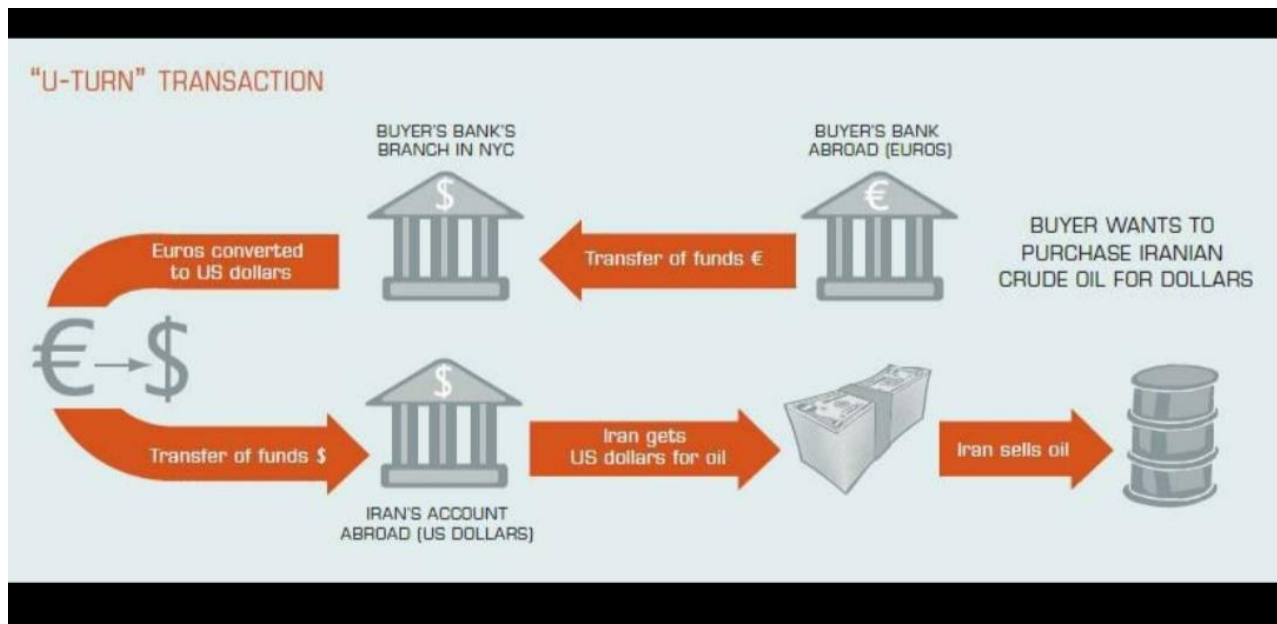
^۲ International Emergency Economic Powers Act

^۳ Comprehensive Iran Sanctions Accountability, and Divestment Act (CISADA)-2010

^۴ Iranian Transactions Regulations

در دهم نوامبر ۲۰۰۸، وزارت خزانهداری امریکا مجوز نقل و انتقالات یوترن که ایران در آنها دخیل بود را لغو کرد. از آنجایی که دلار ارز بین‌المللی در بازار نفت محسوب میشود، اولین اثر این تحریم در دریافت درآمدهای نفتی ایران بود. در تنظیم مجدد قواعد یوترن، اجازه مبادله با ایران بدون واسطه‌ی یک بانک آمریکایی سلب شد و این یعنی هر دلار حاصل از صادرات نفت ایران باید از مسیر بانک‌های آمریکایی عبور کند و این فرآیند به راحتی می‌تواند به بلوکه شدن دلارهای ایران بینجامد.

در سال ۲۰۱۵ و حین امضای توافق هسته‌ای برجام متاسفانه برخی تحریم‌های بنیادی و ریشه‌ای از جمله یوترن نادیده گرفته شده است. یوترن تنها راه انتقال دلار به کشور است و بدون آن نه تنها سوئیفت^۵ بلکه هیچ سامانه انتقال پولی دیگر هم چه در اروپا و چه در شرق آسیا عمل نخواهد کرد.

⁵ Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT)

تهیه و تنظیم : مریم ربیع گیلانی

منابع:

- واکاوی ساختار تحریم های بانکی آمریکا و الزامات رفع آن در مذاکرات جامع هسته ای - سید یحیی علوی - فصلنامه آفاق امنیت / شماره بیست و پنجم - زمستان ۱۳۹۳
- راه حل رفع تحریم «U-turn» - دکتر رضا بوستانی - دنیای اقتصاد - ۹۵/۲/۱۱
- <https://home.treasury.gov>
- <https://www.irna.ir>